

ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4128>

БЕРЕЗІВСЬКА Лариса Дмитрівна

доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
директор Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського, Національна академія педагогічних наук України,
м. Київ, Україна

Дмитро Олексійович ЗАКАТНОВ

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
заступник директора з наукової роботи Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського, Національна академія педагогічних наук України,
м. Київ, Україна

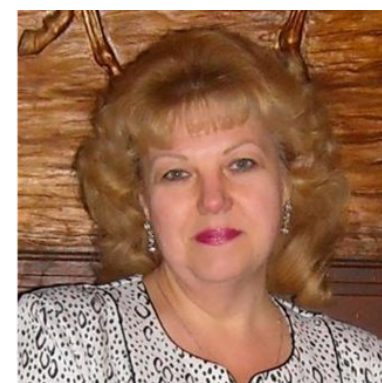
ТАРНАВСЬКА Сніжана Вікторівна

кандидат історичних наук, вчений секретар Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського, Національна академія педагогічних наук України,
м. Київ, Україна

Інна Георгіївна ЛОБАНОВСЬКА

завідувач відділу формування інформаційних ресурсів Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського, Національна академія педагогічних наук України, м. Київ, Україна

Анотація. У статті висвітлено діяльність Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського в умовах воєнного стану, запровадженого та продовженого відповідними указами Президента України у зв'язку із широкомасштабним збройним вторгненням Російської Федерації на територію України, що розпочалося 24 лютого 2022 р. Наголошено, що ДНПБ засуджує військову агресію Російської Федерації проти України та продовжує роботу на інформаційному фронті задля науково-інформаційного забезпечення освіти й науки, підтримки громадян, які опинились у складних життєвих обставинах. Розкрито зміст організаційних заходів щодо налагодження роботи ДНПБ у дистанційному режимі. Висвітлено результати наукових досліджень, акцентовано на створенні й розвитку електронних ресурсів та онлайн-проектів. Розглянуто основні напрями науково-інформаційної та бібліотечної роботи, що спрямована на забезпечення інформаційних потреб насамперед учасників освітнього процесу (підготовка віртуальних виставок і презентацій, розвиток галузевих інформаційних ресурсів, поповнення електронної бібліотеки та електронного каталогу ДНПБ тощо). Аргументовано, що в умовах воєнного стану та актуалізації дистанційної освіти вебпортал став основною платформою комунікації з користувачами бібліотеки. Зазначено активну участь ДНПБ в інформаційній протидії російському агресору, благодійній та волонтерській діяльності.

Ключові слова: військова агресія Російської Федерації проти України; воєнний стан; наукова, науково-інформаційна та бібліотечна робота; інформаційна протидія; вебпортал; електронні ресурси; онлайн-проекти; Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського.

24 лютого 2022 р. розпочалася військова агресія Російської Федерації проти України. Безглузда війна знищує людські життя, руйнує населені пункти та їхню інфраструктуру. Вона кардинально змінила життя та порушила мирну працю українського народу. Указами Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022, від 14 березня 2022 р. № 133/2022 та від 18 квітня 2022 р. № 259/2022 запроваджено й продовжено воєнний стан у зв'язку з повномасштабним збройним вторгненням РФ на територію України. Незважаючи на труднощі, обумовлені війною, кожен свідомий громадянин наближує перемогу на своєму посту — у лавах Збройних Сил України, у територіальній обороні, волонтерському русі, на робочому місці тощо. Боротьба з російськими загарбниками триває. З вірою в перемогу активно долучилася до цього процесу Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського (далі — ДНПБ) як структурна частина Національної академії педагогічних наук України (далі — НАПН України).

Зазначимо, що питання діяльності закладів освіти, науки й культури в умовах воєнного стану сьогодні ще не набули системного висвітлення в інформаційному просторі. Здебільшого на офіційних вебпорталах і Facebook-сторінках установ розміщено інформацію про окремі заходи без відображення цілісної картини про їхню роботу в цих складних умовах.

НАПН України розгорнуто показала роботу академії, її відділень і наукових установ в умовах воєнного стану. Вона висловила безумовну підтримку керівництву держави, Президенту України В.О. Зеленському та Збройним Силам України, їхнім зусиллям, спрямованим на захист суверенітету й територіальної цілісності України, вшанувала пам'ять тих, хто віддав за неї життя, та засвід-

чила глибоке переконання в здобутті перемоги українського народу. Засуджено військову агресію Російської Федерації проти України, постійне і грубе порушення принципів і норм міжнародного права щодо гарантій суверенітету й територіальної цілісності України як незалежної держави, жорстоке поводження з мирним населенням, зокрема дітьми, що призводить до численних людських жертв. Висловлено віру у швидке переможне завершення війни, незважаючи на складну ситуацію (Кремень та ін., 2022).

ДНПБ засуджує військову агресію Російської Федерації проти України та продовжує роботу на інформаційному фронті задля науково-інформаційного забезпечення освіти й науки, підтримки громадян, які опинилися в складних життєвих обставинах, заради перемоги українського народу.

Ми вшановуємо пам'ять загиблих, які житимуть у пам'яті живих, воскресатимуть із кожним новим поколінням українців (Президент України, 2022d).

Мета статті — висвітлити особливості та результати роботи ДНПБ в умовах воєнного стану. Передбачено розв'язання таких завдань: розкрити результати наукової, науково-організаційної, науково-інформаційної та бібліотечної роботи; розглянути методи інформаційної протидії російському агресору.

Науково-організаційна робота. Для налагодження дистанційної роботи ДНПБ в умовах воєнного стану під керівництвом директора Л.Д. Березівської проведено низку заходів. Зокрема, організовано діяльність ДНПБ як віртуальної установи: створено чати адміністрації, усіх відділів у Viber для оперативної комунікації керівництва, завідувачів і співробітників структурних підрозділів та організації діяльності відповідно до статутних завдань і планів роботи. Налагоджено електронний документообіг на основі використання різних інформаційно-комунікаційних сервісів, зокрема створено електронний офіс ДНПБ із застосуванням можливостей Google-диску.

Для ефективної роботи забезпечено функціонування комп'ютерної мережі ДНПБ у дистанційному форматі, організовано віддалені робочі місця працівників із можливістю дистанційного доступу до комп'ютерної мережі та висвітлення на вебпорталі й сторінці бібліотеки у мережі «Facebook» інформаційних матеріалів про діяльність установи в умовах війни.

Технології дистанційної роботи дали змогу провести засідання відділів та вченої ради, на яких розглянуто нагальні питання діяльності ДНПБ. Зокрема, на одному із засідань вченої ради (25 березня 2022 р.) обговорено питання про діяльність установи в умовах воєнного стану (ДНПБ України імені В.О. Сухомлинського, 2022). Прийнято колективне рішення щомісячно на засіданнях відділів та вченої ради розглядати питання про проведену роботу в умовах воєнного стану. Проте існує низка об'єктивних проблем, що негативно впливають на роботу, зокрема, відсутність належного зв'язку та персональної комп'ютерної техніки для роботи за місцем тимчасового розміщення, перебування частини працівників у простоті через неможливість працювати, довготривале перечікування в укриттях під час повітряної тривоги тощо. Разом з тим, незважаючи на зазначені перешкоди, колектив долає зумовлені війною труднощі.

Наукова робота. В умовах воєнного стану діяльність наукових відділів ДНПБ здійснюється в дистанційному режимі. Зокрема, продовжено виконання трьох прикладних наукових досліджень:

«Педагогічна наука та освіта в особах, документах, бібліографії» (2020-2022), науковий керівник — Л.Д. Березівська; «Інформаційні ресурси освітніх бібліотек у розвитку педагогіки, психології та освіти» (2020-2022), науковий керівник — Л.О. Пономаренко; «Бібліографічний та аналітичний супровід діяльності Національної академії педагогічних наук України щодо науково-методичного забезпечення модернізації та реформування освіти» (2020-2022), науковий керівник — С.В. Лапаєнко. Готуються до оприлюднення 14 рукописів планової продукції (хрестоматія, біобібліографічний та науково-допоміжні бібліографічні покажчики, каталог, оглядове видання, практичний посібник, методичні рекомендації тощо); розроблено та подано для розгляду в бюро Відділення філософії освіти, загальної та дошкільної педагогіки НАПН України запити на виконання чотирьох прикладних наукових досліджень з актуальних проблем (2023-2025 рр.); створено нові та оновлено наявні сторінки електронного інформаційно-бібліографічного ресурсу «Видатні педагоги України та світу», опубліковано 3 статті у виданнях, що індексуються наукометричними базами даних WoS і Scopus, підготовлено та розміщено на Facebook-сторінці ДНПБ «Календар знаменних і пам'ятних дат у галузі освіти» на березень і квітень 2022 р.

Поповнено інформаційними ресурсами: віртуальний читальний зал Фонду В.О. Сухомлинського та віртуальний читальний зал освітянина, реалізуються онлайн-проекти «Sukhomlinsky News», «Читаймо Сухомлинського онлайн», «Дитина — частина природи» (за казками та оповіданнями В.О. Сухомлинського).

Забезпечується науково-інформаційний супровід сфери освіти й педагогіки. Так, співробітники ДНПБ підготували та розмістили у мережі «Facebook» посилання на корисні матеріали для науковців та освітян в умовах воєнного часу, що

відображають зміни у законодавстві та нормативно-правовій базі, насамперед у сфері освіти та науки, обумовлені запровадженням воєнного стану, реакцію МОН України, НАПН України та її установ на агресію з боку РФ, висвітлюють діяльність бібліотеки в умовах воєнного стану тощо. Про своєчасність та затребуваність такої інформації свідчить статистика відвідування відповідної сторінки.

Науково-інформаційна та бібліотечна робота. ДНПБ як головний галузевий науково-інформаційний і науково-методичний центр мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України продовжує працювати для підтримки наукової, освітянської та бібліотечної спільноти в часи лихоліть. Бібліотека спрямовує свою діяльність на забезпечення інформаційних потреб насамперед учасників освітнього процесу — науковців, педагогів, здобувачів освіти, бібліотекарів, батьків учнів, а також усіх зацікавлених в актуальній, перевірній, достовірній інформації. Задля цього фахівці бібліотеки підготували й виявили на сайтах інших установ і організацій низку онлайн-презентацій, що містять активні посилання на першоджерела. Пріоритетами стали списки офіційних джерел інформації, життєво важливі інструкції та рекомендації для громадян України, посилання

на джерела, що допоможуть організувати освітній процес, відволікти дітей і дорослих від жахів війни, сприятимуть психологічній безпеці, формуватимуть і підтримуватимуть патріотичний дух. Для акумулювання актуальної інформації на веб-порталі бібліотеки створено сторінку «Бібліотеки в реаліях війни», що періодично оновлюється.

У важкі для нашої країни часи важливо згуртуватися і робити все, що від нас залежить, заради найціннішого — наших дітей. Фахівці бібліотеки зібрали корисні посилання та поради у презентації «Україна перемає! Разом ми — сила!», що допоможуть ефективно діяти на освітньому та бібліотечному фронті.

У часи воєнного лихоліття особливо актуальним постає та загострюється питання національно-патріотичного виховання, найважливішим пріоритетом якого є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, держави, нації, високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, готовності до виконання громадянського й конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України. Сприятиме цьому процесу віртуальна презентація «Україна перемає! Разом ми — сила!» за матеріалами збірника «З Україною в серці» та творами переможців конкурсу авторських патріотичних віршів учнів, що відбувся у 2015 р. у рамках Всеукраїнського місячника шкільних бібліотек «Виховуємо громадянина — патріота України».

Десятки тисяч наших співгромадян вимушені покинути свої оселі під звуки сирен, обстрілів і бомбардувань. Багато хто втратив свою домівку, але знайшов прихисток у безпечнішому місці.

Фахівці бібліотеки підготували добірку корисних онлайн-ресурсів **«На допомогу біженцям та вимушено переміщеним особам»**, що стане в пригоді нашим громадянам в Україні та за її межами.

Дослідження вчених із Сассекського університету довели, що лише 6 хвилин читання можуть зменшити тривожність більше ніж на 68 %. Читання здатне зменшити стрес, збільшити задоволення від життя й почуття власної значущості. Для надання вільного доступу до книжок та інших корисних онлайн-ресурсів, насамперед для дітей, підготовлено добірку **«Читаюча нація — непереможна!»**.

На ці буремні часи припала визначна дата в історії національної освіти України — 30-річчя від дня заснування НАПН України. 4 березня 1992 р. створено Академію педагогічних наук України як вищу галузеву наукову установу. Фахівці ДНПБ підготували виставку-презентацію **«Національна академія педагогічних наук України — вища галузева наукова установа з питань освіти, педагогіки та психології»**, де представлено матеріали, що висвітлюють історію створення й становлення академії та її наукові здобутки.

ДНПБ приділяє особливу увагу розвитку галузевих електронних ресурсів та онлайн-сервісу для віддалених користувачів. Матеріали розміщено на вебпорталі бібліотеки та опубліковано інформаційні дописи про них з активними посиланнями у соцмережі «Facebook», що сприяло доступності, особливо в умовах воєнного часу.

Здійснено також дайджест-розсилку актуальної фахової інформації в мережі освітянських бібліотек (5 бібліотек НАПН України, 23 бібліотеки закладів післядипломної педагогічної освіти та 30 бібліотек закладів вищої освіти). Для удосконалення методичного супроводу діяльності освітянських бібліотек продовжено роботу зі створення інформаційних ресурсів на допомогу підвищенню кваліфікації у форматі онлайн-проєкту **«Дистанційна самоосвіта бібліотечних працівників»**.

З метою надання віддаленого доступу до інформаційних ресурсів продовжено наповнення Науково-педагогічної електронної бібліотеки (НПЕБ) та формування електронного каталогу ДНПБ.

В умовах воєнного стану та актуалізації дистанційної освіти саме вебпортал став основною платформою комунікації з користувачами бібліотеки. За період з 24 лютого по 31 березня 2022 р. його послугами скористалися понад 2,5 тис. віддалених користувачів. Кількість дистанційних відвідувань порталу становила більш ніж 3,6 тис., перегляд сторінок — понад 10,8 тис., електронного каталогу — більш ніж 1,7 тис., звернень до документів у НПЕБ — 532.

Через військову агресію під загрозою знищення або псування виявилися інформаційні ресурси ДНПБ, зокрема рідкісні та цінні видання, що становлять національне надбання України та потребують особливої уваги і захисту. У фонді бібліотеки налічується майже 600 тис. документів, з них рідкісних видань — понад 30 тис. Задля забезпечення збереження цих видань проведено низку заходів, зокрема захищено вікна книгосховищ і читального залу Фонду В.О. Сухомлинського, здійснено резервне копіювання та архівування для подальшого зберігання електронних ресурсів бібліотеки — вебпорталу, баз даних електронного каталогу, оцифрованих рідкісних і цінних видань тощо.

Інформаційна протидія. Професійними та життєвими пріоритетами працівників ДНПБ став захист інформаційного простору України через

боротьбу з фейками, дезінформацією та кіберзагрозами, попередження про фішингові атаки, публікування переліку актуальних чат-ботів, а також списків телеграм-каналів, які активно поширюють дезінформацію та беруть участь у кампаніях з дестабілізації ситуації в Україні. Співробітники бібліотеки стали активними бійцями Інтернет-військ України, Інфозагону Kyiv Vibes тощо — беруть участь у вірусних флешмобах, підписанні відозв до світової громадськості щодо закриття неба над Україною, листів-звернень про закриття освітнього та наукового простору для Росії та Білорусі, закликів до світового бізнесу вийти з Росії та Білорусі. Виявлену інформацію, корисну й соціально значущу в умовах воєнного часу для громадян України, у тому числі науковців, освітян, бібліотекарів, поширюють через соціальні мережі та інші засоби комунікації, зокрема через соціальні мережі «Facebook», «Twitter», «Viber», «Telegram» тощо.

Здійснюється інформаційна робота із засудження російської агресії. Зокрема, розірвано угоду із Білоруським державним університетом. Підготовлено й надіслано листи історикам освіти з різних європейських країн (Бельгія, Великобританія, Італія, Литва, Словенія, Угорщина, Чорногорія) про війну РФ проти України, підписано листи до європейської спільноти задля збереження академічних цінностей під час війни, забезпечено підготовку та поширення Звернення Української бібліотечної асоціації до президента, правління та членів Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (IFLA). Отримано **листи підтримки** та засудження російської агресії проти українського народу від європейських учених.

Окрім виконання професійних обов'язків, працівники ДНПБ перераховують кошти на потреби ЗСУ, територіальної оборони, беруть участь у волонтерській та благодійній діяльності, надають професійну, моральну й фінансову допомогу колегам і вимушеним переселенцям.

Отже, в умовах воєнного стану ДНПБ згуртовано працює як віртуальна установа відповідно до статутних завдань, зокрема здійснює наукову, науково-організаційну, науково-інформаційну та бібліотечну роботу, забезпечує виплату зарплати працівникам, охорону будівлі та майна, збереження інформаційних ресурсів. У руслі протидії агресії РФ бібліотека:

- поширює через соціальні мережі та інші засоби комунікації корисну й соціально значущу інформацію в умовах воєнного часу для педагогічних, науково-педагогічних, наукових і бібліотечних працівників;

- розміщує на вебпорталі створені віртуальні презентації;
- готує та розсилає листи європейській науковій спільноті про війну РФ проти України;
- підписує листи, петиції із засудженням російського вторгнення тощо.

Віримо у Перемогу! Працюємо для Перемоги!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Державна науково-педагогічна бібліотека імені України В.О. Сухомлинського. (2022, 25 березня). *Засідання вченої ради 25.03.2022*. <https://bit.ly/3MV1aZG>
- Кремень, В.Г., Луговий, В.І., Топузов, О.М., Сисоева, С.О., Максименко, С.Д., Ляшенко, О.І., Ничкало, Н.Г., Саух, П.Ю., Лук'янова, Л.Б., Регейло, І.Ю., & Гудим, І.М. (2022). Про роботу відділень та наукових установ Національної академії педагогічних наук України в умовах воєнного стану: Наукова доповідь Президії НАПН України 24 березня 2022 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 4(1). <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4118>
- Президент України. (2022a, 24 лютого). *Про введення воєнного стану в Україні* (64/2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022>
- Президент України. (2022b, 14 березня). *Про продовження строку дії воєнного стану в Україні* (133/2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/133/2022>
- Президент України. (2022c, 18 квітня). *Про продовження строку дії воєнного стану в Україні* (259/2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/259/2022>
- Президент України. (2022d, 16 березня). *Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України* (143/2022). <https://www.president.gov.ua/documents/1432022-41729>

**ACTIVITIES OF V.O. SUKHOMLYNSKYI STATE SCIENTIFIC
AND PEDAGOGICAL LIBRARY OF UKRAINE IN WARTIME****Larysa Berezivska***DSc in Pedagogy, Professor, Corresponding Member of NAES of Ukraine, Director, V.O. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine, National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine***Dmytro Zakatnov***PhD in Pedagogy, Senior Researcher, Deputy Director for Research, V.O. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine, National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine***Snizhana Tarnavska***PhD in History, Scientific Secretary, V.O. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine, National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine***Inna Lobanovska***Head of the Department of Information Resources Formation, V.O. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine, National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine*

Abstract. The article highlights the activities of V.O. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine in the conditions of wartime introduced and continued by relevant decrees of the President of Ukraine in connection with the large-scale armed incursion of the Russian Federation into the territory of Ukraine, which began on February 24, 2022. It is emphasised that the library condemns the military aggression of the Russian Federation against Ukraine and continues to work on the information front to provide scientific and informational support for education and science, to support citizens who find themselves in difficult circumstances. The content of organisational measures to arrange the library's work in remote mode is revealed. The results of the research activity are highlighted, and the emphasis is placed on the creation and development of electronic resources and online projects. The article considers the main areas of scientific and informational, library work aimed at meeting the information needs of participants in the educational process (preparation of virtual exhibitions and presentations, development of specialised information resources, replenishment of electronic library and electronic catalogue of the library, etc.). It was reasoned that the web portal becomes the leading platform for communication with library users in wartime conditions and the actualisation of distance education. The active participation of the library in the information counteraction to the Russian aggressor, and charitable and volunteer activities are noted.

Keywords: military aggression of the Russian Federation against Ukraine; wartime conditions; scientific, scientific-informational and library work; information counteraction; web portal; electronic resources; online projects; V.O. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine.

Дата публікації: 10 травня 2022 р.